

MYTHEVORMING DOOR DE PERS

DE JOURNALISTIEKE OBJECTIEVE TRADITIE BELICHT AAN DE HAND VAN rob wagenaar

HET MCCARTHYISME

R. Wagenaar is doctoraalstudent in de Eigentijdse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

inleiding

Het is vooral de historicus die zich doorlopend bewust is van de grenzen der objectiviteit. Meer dan in andere disciplines bevindt hij zich voortdurend op het hellend vlak der waarheid en realiseert zich dit. Zijn weergave is slechts één weergave, hoewel hij steeds zal proberen het de waarheid te laten zijn. De taak van de historicus is te vergelijken met die van de journalist: beiden vertellen aan de lezer (of luisteraar, kijker) wat er plaatsvond. Het meest in het oog springende verschil is het tijdsaspect. Is de journalist gebonden aan een *deadline*, de historicus kan iets meer op zijn gemak kennis nemen van gebeurtenissen, documenten, etcetera. Een wezenlijk onderscheid daarentegen is de kennis van het verleden en de wijze waarop tegen zaken en gebeurtenissen wordt aangekeken.

Daarom is de synthese - het samengestelde beeld - die de wetenschapper geeft over het algemeen betrouwbaarder. In zekere zin is er in dit opzicht overeenkomst met de commentator van een krant. Het bekende voorbeeld van de oorzaak van een auto-ongeluk is in deze verhelderend. De journalist neemt de gebeurtenis waar en geeft weer wat zijn ogen hebben gezien. De historicus overziet. Hij neemt kennis van meerdere getuigenissen, het politierapport en de staat waarin de vervoermiddelen en betrokkenen zich bevonden. Misschien zal hij eveneens eerdere ongelukken op dezelfde plaats in ogenschouw nemen. Ook de journalist zal toegeven dat de kans dat het door de historicus gegeven beeld betrouwbaarder is groter zal zijn. De journalist kan het eventueel zelfs geheel bij het verkeerde eind hebben gehad. De vraag die onmiddellijk zal opkomen is of dit niet het intrappen is van een openstaande deur.

Van geen enkel nieuwsmedium kan worden verwacht dat het foutloos opereert. In dergelijke, gezien de menskracht, omvangrijke bedrijven worden vanzelfsprekend beoordelingsfouten gemaakt. Dit wil evenwel niet zeggen dat het aantal niet kan variëren. De journalistieke uitgangspunten en opvattingen kunnen hierbij een belangrijke rol spelen, zo niet van doorslaggevende betekenis zijn.

Met enig ontsag worden door de journalistieke wereld - en niet alleen in de Verenigde Staten - de Amerikaanse *quality papers* als de *New York Times* en de *Washington Post* bekeken. Niet ten onrechte gezien de invloed die ze hebben (en hebben gehad) op de wijze waarop de inhoud van een krant het beste kan worden opgebouwd. In zekere zin hebben beide bij voorbeeld voor Nederland gefungeerd als model voor de in 1970 uit het *Algemeen Handelsblad* en de *Nieuwe Rotterdamse Courant* voortgekomen combinatie. Een krant die nu algemeen wordt beschouwd als de beste van dit land. Evenals de grote Amerikaanse bladen maakt het *NRC-Handelsblad*, volgens de 'traditie der objectiviteit', een duidelijk onderscheid tussen nieuws en opinie (pagina zeven) hoewel deze niet zo rigide is doorgevoerd als bij de *Times* en *Post* waar er geen enkel contact bestaat tussen de *newsdesks* en *editorial writers*. Op deze 'objectieve verslaggeving' als tegenhanger van de geëngageerde journalistiek, ook wel *straight reporting* genoemd, zal in dit artikel nader worden ingegaan.

de traditie van de objectiviteit

Tot in de jaren 1950 (en ook daarna hoewel met en-

kele vraagtekens) stond de 'objectieve verslaggeving', die gebruik was (en is) in de Verenigde Staten en Australië, in hoog aanzien. Men was er trots op getuige een uitspraak van de *Washington Post* redacteur A. Barth in de *Washington Guild Reporter* van 23 februari 1951: 'The tradition of objectivity is, of course, one of the great glories of American journalism. (...) It has produced, on the whole, the fairest and most accurate reporting to be found in any country of the world. It has made a genuine news medium out of what used to be, to a considerable extent, a medium for personal prejudice and personal vindictiveness.' (1) In zekere zin had hij daarin gelijk - de kwaliteit van de pers was toen genomen in de jaren tussen de beide wereldoorlogen - maar hij en zijn collega's realiseerden zich toen nog onvoldoende dat de andere kant van het spectrum even gevaarlijke kanten had. Feitelijk was de mogelijkheid gecreëerd van het éne uiterste, de *yellowpress* met als duidelijke exponent William Randolph Hearst, in het andere te vervallen. In de praktijk kon dat op hetzelfde neerkomen. Beide bleken in de extreemste vorm te kunnen leiden tot nationale hysterie; beide via hetzelfde middel: het wetens verspreiden van leugens. Het meest tot de verbeelding sprekende voorbeeld in het geval Hearst was diens poging aan het einde van de negentiende eeuw via zijn krant de *Morning Journal* een Amerikaans-Spaanse oorlog uit te lokken om het bezit van Cuba. Zijn leugenachtige spinsels en de daaropvolgende publieke excessen droegen zeker bij tot vervroeging van het tijdstip (1898) waarop deze oorlog uitbrak. (2) Het was daarom niet toevallig dat een dergelijk misbruik van redactionele kolommen door een eigenaar van een krant leidde tot dagbladen die de redactionele opvattingen wilden beperken tot de opiniepagina. Dat dit ook gevaarlijke uitwassen tot gevolg kon hebben, bleek uit de 'jacht' op communisten en vermeende communisten in de jaren 1940 en 1950, later voor het gemak aangeduid met McCarthyisme. Een misleidende term omdat J.R. McCarthy slechts een exponent was van een fenomeen met een lange geschiedenis. Het is zinvol hier iets dieper op in te gaan omdat ten aanzien van het McCarthyisme de meeste problemen waarmee een krant geconfronteerd kan worden bij elkaar komen.

De Amerikaanse anti-radical traditie gaat terug tot de jaren negentig van de achttiende eeuw toen de *Alien and Sedition Acts* werden aangenomen. Een eeuw later waren er opnieuw duidelijke uitingen bij de rellen op de Haymarket (1886), bij de Pullmanstaking (1894) en bij de twintig jaar durende staking bij de *Los Angeles Times* (1890-1910). De *Red Scare* (1919-1920) met de fameuze Hoover-Palmer raids waren er eveneens een symptoom van. De *New York Times* wist in een vette kop te melden: 'Reds plotted country - wide strike - arrests exceed 5,000 - 2,635 held'. (3) De volgende 'opbloei periode van het "communisme"' in het midden van de jaren 1930, leidde in 1938 tot de instelling door het Congres van een *Special Committee on Un-American Activities* (UNAC). Hoewel de commissie ook bedoeld was ter bestrijding van het opkomende fascisme, concentreerde zij zich onder de energieke leiding van de ultra-conservatieve Democratische Afgevaardigde van Texas, M. Dies, toch vooral op links. Deze onderzoekscommissie, die in 1945 door het Congres permanent werd gemaakt, deed ten aanzien van personen meer kwaad dan senator McCarthy in de vijf jaar van zijn optreden. Het was vooral de UNAC die methoden ontwikkelde, welke nu met McCarthy worden geassocieerd, die tot doel hadden de

aandacht van de media vast te houden en te vergroten. Opiniepeilingen wezen uit dat de bevolking zeer ingenomen was met haar activiteiten, niettegenstaande het feit dat de praktische uitwerking van haar opdracht eerder grote twijfel had verdiend. Technieken als *guilt by association* en het verhoren van gedesillusioneerde radicalen met vooral de bedoeling de namen van ex-medestanders te krijgen, horen niet thuis in een democratische samenleving. Zij zetten die samenleving, maar vooral het bureaucratische apparaat, onder druk want de zogenaamde *communists in government* leidden in de jaren 1940 tot een reeks van vrijheidbeperkende maatregelen, zoals de instelling in 1943 van de Kerr-commissie (loyaliteitsonderzoek ten aanzien van ambtenaren) en na de oorlog van een *Federal Employee Loyalty Program* en de opstelling van een lijst van on-Amerikaanse organisaties, de *Attorney General list*. Hoewel oorspronkelijk de bedoeling van genoemde maatregelen was de balans tussen absolute veiligheid en burgervrijheden te bewaren, kwam daarvan in de praktijk vanzelfsprekend niets terecht omdat deze twee onmogelijk samen konden gaan.

Het is niet verbazingwekkend dat een land met een dergelijke traditie gevoelig was voor de gebeurtenissen tussen 1945 en 1950 in het buitenland. Zeker gezien het licht waarin ze door de regering werden geplaatst, niet in de laatste plaats om de defensiepolitiek, met name de Truman-doctrine, begrijpelijk te maken. Het uitdijende communisme werd gezien als een aantasting van het Amerikaanse nationale belang. Met name 'de val van China' betekende een traumatische ervaring voor een groot deel van de Amerikaanse bevolking (te vergelijken met het verlies van Indië door Nederland) die in veler ogen verantwoordelijk was voor de latere gebeurtenissen in Vietnam. In 1970 zei L.B. Johnson hierover, terugkijkend op de eerste weken van 1965 waarin de Amerikaanse bemoeienis met Vietnam in een stroomversnelling geraakte: 'I knew that if we let Communist aggression succeed in taking over South Vietnam, there would follow in this country an endless national debate - a mean and destructive debate - that would shatter my Presidency, kill my administration, and damage our democracy. I knew that Harry Truman and Dean Acheson had lost their effectiveness from the day that the Communists took over in China. I believed that the loss of China had played a large role in the rise of Joe McCarthy. And I knew that all these problems taken together, were chickenshit compared with what might happen if we lost Vietnam.'(4)

de journalist en het congres

Alvorens dieper in te gaan op het verschijnsel Carthy is het wellicht nuttig nog eens nader te kijken naar de relaties tussen politici en de pers. Een onderzoek gedaan door H.J. Gans liet zien dat gemiddeld ongeveer 75 % van de mensen die in het nieuws kwamen bekende personen waren. Het overgrote deel van dit percentage bestond uit politici en federale ambtenaren. (5) Het is daarom niet verwonderlijk dat in de Verenigde Staten de grootste groep journalisten zich ophoudt in het Capitool. Velen van hen hebben een nauwe band met de politici - een relatie waar beide partijen belang bij hebben. De journalist voor zijn copij; de politicus om zelf in de schijnwerpers te komen en/of de openbare mening te beïnvloeden. Van het totale agglomeraat aan Congreshandelingen trekken onmiskenbaar de onderzoekscommissies - men denke slechts terug aan de Watergate-hearings - de meeste aandacht. Een gevolg van 'the committee's continuing awareness of the news-value of its doing together with its increasing ability to obtain maximum publicity for them', en daarnaast 'the press's own enthusiasm to tell the committee's story'. (6) Het meest sprekende voorbeeld van het publiciteitsgevoel vormden de Hollywood-hearings door de UNAC in juli 1950. Deze volgden op een artikelenreeks in de *Cincinnati Enquirer* over communistische activiteiten in de stad waaraan de naam ontleende. Ook hieruit bleek de wisselwerking tussen pers en politici. R.K. Carr onderzocht in zijn *The House Committee on Un-American Activities 1945-1950* de berichtgeving in de *quality papers*.

Hij concludeerde dat bij de door hem bestudeerde zes kranten het gebeuren de volle negen dagen voorpagina-nieuws was. Verder viel de droge weergave van de getuigenverklaringen op, waardoor het onvermijdelijk was dat - gezien het vooropgestelde doel van het onderzoek - de beschuldigingen meer aandacht kregen dan de ontkenningen. Pas op de opiniepagina's werd een en ander in een breder perspectief geplaatst en recht gezet. Helaas konden de opiniepagina's zich in een aanzienlijk minder grote belangstelling verheugen dan de voorpagina's. Bij een groot deel van de lezers zette zich zo een onjuist beeld vast. Hiermee zijn we gestuit op het kernprobleem. Volledigheidshalve dient overigens vermeld te worden dat er inderdaad communisten werkzaam bleken in het hart van de filmindustrie, maar het was niet zo dat rolprenten communistische propaganda bevatten of dat er in het verleden was gepoogd - één van de beschuldigingen - pro-Sovjet films te laten maken. Een groot aantal mensen werkzaam in de filmindustrie werd niet-temin, zoals bekend, slachtoffer van de hetze.

mccarthy en de pers

McCarthy was in zijn 'redbaiting' dus niet uniek. Het toenemend aantal Congresonderzoekingen op dit terrein laat dit ook zien. Waren dat er tijdens het 79ste Congres (1945-1947) slechts vier, het tachtigste telde er al 22, het 81ste 24, het 82ste 34 en het 83ste (1953-1955) het absolute hoogtepunt met 51 onderzoekingen. (7) De ironie wil dat McCarthy, die begin 1950 nog tot slechtste senator was gekozen door de pers, zelf nauwelijks in zijn beschuldigingen geloofde, maar een onderwerp nodig had om in 1952 als senator herkozen te worden. De communistenjacht was het meest voor de hand liggend. De sovjetisering van de regeringen in Oost-Europa, het verlies van China en de oorlog in Korea, tezamen met het binnenlands gebeuren als de veroordeling van de New Deal exponent Alger Hiss en de ontmaskering van Klaus Fuchs cs schiepen de atmosfeer; *communists in government* vormde de ammunisie. De kracht van de senator was onmiskenbaar gelegen in zijn kennis van de media; hij buitte de *straight reporting* tot het

J.R. McCarthy

uiterste uit.

In de periode (februari 1950) dat de senator uit Wisconsin zijn eerste toespraken te beginnen in Wheeling, West Virginia, met betrekking tot dit onderwerp hield, leek het al alsof de Amerikaanse samenleving dicht bij de nationale hysterie was gekomen - als de krantenkoppen mogen worden geloofd. De buitenlandse politiek zou zijn overgenomen door 'Communists and their dupes' en 'some mysterious political power' hield de hand boven de hoofden van honderd Amerikaanse wetenschappers die Russische spionnen waren, zoals bij voorbeeld de Hearst-krant de *New York Journal-American* haar lezers wist te melden. (8) Zou McCarthy in dit koor hebben meegezongen dan was hij nauwelijks opgevallen. Het feit dat hij als senator beschuldigingen uitte die gedocumenteerd leken - een manier die was afgekeken van de UNAC - gaf hem geleidelijke bekendheid. 'While I cannot take the time to name all of the men in the State Department who have been named as members of the Communist Party and members of a spy ring, I have here in my hand a list of 205 that were known to the Secretary of State as being members of the Communist Party and who nevertheless are still working and shaping the policy of the State Department', was de eerste van vele aanvallen. (9) In de volgende noemde hij steeds verschillende getallen en namen. Het waren met name de persbureaus UP en AP, waarvan de meeste media voor nieuws afhankelijk waren, die zijn toespraken verspreidden.

'McCarthy should keep talking and if one case doesn't work he should proceed with another', zou de vooraanstaande Republikeinse leider R.A. Taft later zeggen. (10) McCarthy was toen al een nationale figuur geworden en kreeg de steun van de gefrustreerde Republikeinse partijleiding na het falen van de Democratische poging om hem door middel van de commissie Tydings buiten spel te zetten. (De Senaatsonderzoekscommissie onder leiding van de Democraat M.E. Tydings onderzocht de aanklachten van McCarthy maar wist niet tot een eensluidend oordeel te komen.) De Republikeinen steunden hem omdat ze in zijn optreden een manier zagen om het presidentschap na twintig jaar te heroveren. Door aan de senator de volle aandacht te schenken werkten vrijwel alle media hier bewust of onbewust aan mee, ook als redacteurs hem op de opiniepagina bestreden. 'McCarthy's charges of treason, espionage, perversion are news which cannot be suppressed or ignored', schreef de vader van de *straight reporting* W. Lippman, omdat 'They come from a United States Senator and a politician ... in good standing at the headquarters of the Republican Party. When he makes such attacks against the State Department and the Defense Department, it is news which has to be published'. (11) Dit probleem werd in het tijdperk McCarthy nauwelijks opgelost en dat had verregaande consequenties. De nieuwsmedia waren gedwongen - feitelijk tegen hun zin - volgens de heersende nieuwsopvatting constant leugens als nieuws te presenteren. Ook de regel 'hoor en wederhoor' veranderde daar weinig aan, omdat dit niets anders kon zijn dan een ontkenning contra een beschuldiging waarbij de bewijslast, gezien de atmosfeer, bij de beschuldigde kwam te liggen. Nog in 1955 werden er journalisten bij de *New York Times* ontslagen omdat ze op grond van het *Fifth Amendment* (12) weigerden vragen van een Senaatsonderzoek te beantwoorden.

Het betekende dat er een aanhoudende sfeer was geschapen van verdachtmakingen en hysterie (zoals het verwijderen van 'communistic lecture' uit bibliotheken, hetgeen doet denken aan de huidige *moral majority*). De minder draagkrachtige dag- en weekbladen, maar vooral radio en de grote televisiestations, werden zo gedwongen tot grote terughoudendheid in hun opinies ten aanzien van het fenomeen. Adverteerders en sponsors, onder druk van de publieke opinie, speelden hierin zeker een belangrijke rol. Vooral het juist tot ontwikkeling komende medium televisie kwam in de problemen.

De nieuwsprogramma's, ook gemaakt op basis van het beginsel van 'objectieve verslaggeving', werden gezien als een machtig instrument waarmee gemakkelijk het publiek kon worden gemanipuleerd. De journaals, CBS News, NBC News, and in mindere mate ABC News - bij wijze van spreken de voorpagina's van een krant - hadden als enige media een direct nationaal gehoor. Op weekbasis slechts in beperkte zin geëvenaard door *Newsweek* en *Time*. De dagbladen, zelfs de grote, hadden (en hebben) toch vooral een regiofunctie. Ten aanzien van de *Washington Post*, de *New York Times* en *The Wall Street Journal* gold dat deze vooral gericht waren op de centra waar de beslissingen werden genomen. Vandaar dat het medium televisie de grootste terughoudendheid betrachtte en zich vooral niet controversieel opstelde en nog meer dan de belangrijkste dagbladen te maken kreeg met de 'unwritten law of American journalism that states that the greater and more powerful the platform, the more carefully it must be used and the more closely it must adhere to the norms of American society particularly the norms of the American government; the law says it is better to be a little wrong and a little late than to be too right too quickly'. (13) Het was daarom ook dat E. Murrow, de grote man van CBS News - in die tijd het meest vooraanstaande journaal - pas in 1954 in de *See It Now* show (een actualiteitenrubriek als verlenging van het journaal) het fenomeen McCarthy in de context en het perspectief plaatste die al zo lang noodzakelijk waren gebleken. Want het waren vooral televisie, film en radio persoonlijkheden die in toenemende mate het slachtoffer werden van de offervardigheid van de mediatop aan het McCarthyisme. Het tijdstip van uitzending van de *See It Now* - McCarthy show was een teken dat de communistenjager al op zijn retour was. De Army-McCarthy hearings (naar aanleiding van McCarthy's beschuldigingen aan het adres van een aantal legerfunctionarissen) lagen in het verschiet - misschien was Murrow hier van op de hoogte - en die zouden de carrière van de senator breken. NBC en CBS durfden deze hearings, vanwege het controversiële karakter, overigens niet uit te zenden; het aan de grond zittende ABC deed het wel en bewees daarmee het publiek een grote dienst: McCarthy vernietigde zichtbaar zichzelf. D. Halberstam onthulde in zijn uitstekende boek *The Powers That Be*, dat de McCarthy show ook het begin van het einde van de televisiecarrière van E. Murrow betekende. Langzaam werd hij door de CBS-eigenaar W.S. Paley terzijde geschoven. (14)

Het mag duidelijk zijn dat het niet zo zeer de opiniepagina's van de dagbladen waren die een einde maakten aan de optredens van McCarthy. Zijn ongeloofwaardige aanvallen op de regering Eisenhower en de legertop waren daar veeleer debet aan. De media konden zelfs worden verweten dat de man vijf jaar lang uitzonderlijk veel publiciteit ontving. En zij waren het die McCarthy tot een vooraanstaande Amerikaan verheven, iemand waarmee rekening moest worden gehouden. De schuldvraag werd daarbij door de media vooral bij de misbruiker gelegd en niet bij de misbruikte: 'there are always sharpshooters trying to take advantage of press objectivity - trying to peddle as news what is in fact propaganda'. (15)

E.R. Bayley betoogt in zijn onlangs verschenen boek *Joe McCarthy and the Press*, dat de pers geleidelijk wel een remedie tegen een dergelijke demagoog ontwikkelde. Al vanaf de eerste optredens van McCarthy discussieerden nieuwsredacteurs over de gevaarlijke kanten van de *straight reporting* om in 1954 tot de conclusie te komen dat *interpretative journalism* de voorkeur verdiende. Dat betekende een revolutie in de journalistieke traditie. Volgens betrokkenen kon een demagoog nu niet langer meer met name verslaggevers van de persbureaus, die als doorgeefluik funtioneerden (nog steeds een geliefde uitdrukking in de journalistieke wereld), misbruiken. Niettemin bleef McCarthy tot de door het Congres over hem uitgesproken

'Dit kan ik mezelf niet aandoen!'

censuur in 1955 zijn nieuwswaarde behouden, maar daarna was het dan ook definitief afgelopen. De politiek stuurde hiermee opnieuw de pers. 'The respectable press, allegedly forced to publicize McCarthy's charges because they were news, stopped giving him coverage'. (16)

de objectieve verslaggeving werkelijk doorbroken?

De 'objectieve verslaggeving' liet zich in de kwestie McCarthy van haar slechtste kant zien. Nu zou hier tegen ingebracht kunnen worden dat dit een uitzonderlijk geval betrof: een volkmenners opererend in een overspannen samenleving. Dit zou de media enigszins verontschuldigen. Toch is dit mijns inziens niet juist, want ook in latere gevallen - ondanks de ingevoerde 'interpretatieve journalistiek' - gedroeg de pers zich opnieuw weinig kritisch en gaf vaak slechts door wat de autoriteiten graag doorgegeven wilden zien. In feite betekende dit het conformeren aan een aantal normen en opvattingen van de Amerikaanse samenleving. Ze vormden zowel bij de *straight reporting* als de *interpretative journalism* het fundament van de verslaggeving. De verslaggeving ten aanzien van de oorlog in Vietnam was hiervan een duidelijke uiting.

Dagelijks werden de huiskamers via schrijvende pers, radio en televisie overstroomd met berichten over de gevechtshandelingen en de politieke dimensie van het conflict. Vooral de televisie nam weer een belangrijke plaats in, vandaar dat er gesproken werd van de 'televisieoorlog'. De verwachting dat door het zien en horen van zoveel ellende de kritiek op het overheidsbeleid snel en massaal op gang zou komen, werd niet bewaarheid. Het was alsof er een spannende film werd afgedraaid. Een rolprent waarin het basisgegeven de 'good and the bad guy' was. Het betekende dat mededelingen opnieuw - zeker tot de publikatie van de *Pentagonpapers* - op de nieuwspagina's en in de journaals niet in perspectief (een bevrijdingsoorlog) werden geplaatst. Ter illustratie: de Noord-Vietnamezen en het Nationaal Bevrijdingsfront werden consequent

aangeduid met 'the enemy' alsof, stelt H.J. Gans in *Deciding What's News*, het de vijand van de media betrof. Hetzelfde gold voor de onpersoonlijke aanduiding van de slachtoffers: 'the Communist death toll' of de 'body count'. (17)

Zowel in het geval McCarthy als ten aanzien van Vietnam wist de pers zich niet los te maken van een aantal historisch gegroeide Amerikaanse waarden, als patriottisme, het individualisme, moderatisme en de afwijzing van activisme. Terwijl ze die pretentie wel had. Hiermee komen we terug bij het probleem zoals geschetst aan het begin van het artikel: de objectiviteit. Er moet geconstateerd worden dat het begrip 'objectieve verslaggeving', in ieder geval voor de Verenigde Staten, meer aanspraak maakte dan waar kon worden gemaakt. Door slechts een scheiding tussen nieuws en opinie te maken werd het probleem 'objectiviteit' niet opgeheven.

Het is niet verwonderlijk dat in dit licht het verzet in de Verenigde Staten tegen de oorlog in Vietnam ontstond op de campussen van de universiteiten, bij de intelligentsia derhalve - een groep die in Amerika traditioneel gewantwoord wordt - en slechts zeer langzaam tot ontwikkeling kwam. Het Tet-offensief in 1968 was ongetwijfeld doorslaggevend en het was voor het medium televisie kenmerkend dat toen W. Cronkite, de opvolger in 1962 van E. Murrow, zich in een CBS News-uitzending keerde tegen de Amerikaanse betrokkenheid in Vietnam. L.B. Johnson verweet de televisie, nadat hij bekend had gemaakt zich niet herkiesbaar te stellen, dat zij verantwoordelijk was voor zijn nederlaag en die in Vietnam. Een zeer twijfelachtige uitspraak, omdat het omgekeerde ook wel eens het geval zou kunnen zijn geweest: het stimuleren van de patriottische gevoelens bij de bevolking, waardoor het drama onnodig werd verlengd.

De keuze van W. Cronkite als *CBS-Anchorman* was typerend. Hij was duidelijk een *middle of the road* man en een vertegenwoordiger van de Amerikaanse waarden; geboren in het Midden-Westen (Missouri) en dus geloofwaardig voor het gehele land. Hij vermeed zich controversieel op te stellen en groeide zo uit tot een institutie. Cronkite geloofde bij uitstek in de 'objectieve traditie'. De nieuwsbulletins beëindigde hij tot zijn afscheid in 1981 elke dag met de woorden: 'And that's the way it is'. Op het NOS-symposium *News on TV and Reality* zette hij zijn opvattingen duidelijk uiteen: 'De belangrijkste plicht van iedere journalist en iedere nieuwsorganisatie die die naam waard is, bestaat maar uit één punt: de waarheid vertellen. Van de vele soorten waarheid heb ik er maar één in gedachten een bescheiden soort waarheid. Ik bedoel niet de Waarheid met een Hoofdletter, niet De waarheid, niet de filosofische loden pijp waarmee sekten, partijen en ideologen elkaar om de kop slaan en proberen ook dat met ons te doen; ik bedoel de gewone, alledaagse waarheid. Wat gebeurt er, of wat is er gebeurd, wie deed het, waar - indien mogelijk - hoe en waarom? De naakte feiten. Ik bedoel accurate, onvervalste informatie waaraan al die aanspraken op hogere, meer grandioze waarheden en schikkingen van de werkelijkheid afgemeten zouden moeten worden'. (18) De verslaggever uit het begin van dit artikel bij het auto-ongeluk.

de objectieve traditie leeft voort, ook in Nederland

In bovenstaande is afdoende aangetoond dat de objectieve nieuwsopvatting kan leiden tot een bepaald beeld bij het publiek. Een beeld dat vervormd kan zijn omdat het een kader mist en/of gebaseerd is op een rotsvast vertrouwen in de eigen waarden van de samenleving. Eén en ander kan leiden tot mythes, niet omdat deze bewust gewild zijn, maar omdat een journaal of een nieuwspagina een grotere invloed hebben dan een aantal redactionele opmerkingen in een actualiteitenprogramma of op een opiniepagina. Wijzigingen in de journalistieke traditie hebben daar tot nog toe

W. Cronkite (foto R. Wagenaar)

helaas weinig aan veranderd. De 'objectieve nieuwsopvatting' is geen verleden tijd zoals uit de woorden van Cronkite blijkt. Deze interne mythe blijft hardnekkig; niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Nederland. Bij voorbeeld bij het *NRC-Handelsblad*. Deze krant die immers gefundeerd is op de Amerikaanse journalistieke traditie, vervalt soms in vergelijkbare fouten. Een aantal voorbeelden kunnen dit verduidelijken. Uit een statistisch onderzoek van de cultureel antropoloog F. Bovenkerk bleek bij voorbeeld dat het *NRC-Handelsblad* een groter aantal misdaadberichten had over Surinamers dan statistisch verantwoord was. Bovendien werd significant vaker dan ten aanzien van 'Nederlanders' in de kop boven het artikel of in de eerste alinea vermeld dat het om Marokkanen, Turken of Surinamers ging. Slechts *De Telegraaf* kwam er in het onderzoek slechter af. (19) Ongetwijfeld was dit toe te schrijven aan de *straight reporting*, maar het was ook discriminatie bevorderend. Hoofdredacteur S. Spoor, hiermee geconfronteerd, reageerde geheel in de lijn van de objectieve traditie door te stellen 'dat je je (...) niet moet afvragen wat het maatschappelijk effect is van je berichtgeving', want een krant was er niet om de maatschappelijke ontwikkelingen te beïnvloeden. Op zichzelf was dit laatste niet onjuist maar in dit geval deed de krant dat natuurlijk wel. (20)

In dezelfde lijn ligt de verslaggeving ten aanzien van de weer opkomende fascistoïde bewegingen. De gretigheid waarmee de pers in het algemeen, de *NRC* niet uitgezonderd, zich op dit onderwerp heeft geworpen 'omdat het nu eenmaal nieuws is', versterkt die bewegingen eerder dan dat er afbreuk aan wordt gedaan. Het is een oude discussie: een 'beweging' doodzwijgen of er de volle aandacht aan geven of, een derde mogelijkheid, zeer terughoudend zijn in de berichtgeving en proberen het verschijnsel in perspectief te plaatsen.

Van de behandeling van het McCarthyisme zouden we ook in Nederland iets geleerd moeten hebben. Wat zien we evenwel bij voorbeeld in recente interviews in het *NRC-Handelsblad*? Mensen als de voormalige leider van de Algemene Nederlandse Fascistenbond J. Baars en de voormalige commandant van de eenheid Depot Speciale Troepen van het KNIL R.P.P. Westerling krijgen ruim

de gelegenheid hun handelwijze te verdedigen en volkomen begrijpelijk te maken zonder redactioneel commentaar. Het gebrek aan historisch inzicht van de betreffende journalisten leidt zo tot mythevorming met niet te onderschatten politieke gevolgen. In het geval Baars vervaagt het onderscheid tussen collaboratie en verzet (21); in het geval Westerling worden de in Nederlands-Indië onwettig gepleegde standrechtelijke executies volkomen gerechtvaardigd: het waren immers misdadigers. (22) Volgens de *straight reporting* handelden de journalisten volkomen juist: de krant is immers een klankbord. Het motto van de krant, in 1980 door Spoor met dank aan Lippman geciteerd in het boek *NRC-Handelsblad 1970/1980. Een bloemlezing uit de eerste tien jaar* 'To tell the truth and shame the devil' wordt er echter wel geweld mee aangedaan. Blijft de vraag: hoe dan de zogenaamde objectieve nieuwsopvatting verbeterd kan worden?

aanpassing wenselijk

Ik zou er voor willen pleiten te komen tot een (uitgebreidere) vorm van interpretatieve journalistiek. In de praktijk zal dit betekenen dat van de kennis van de journalist gebruik wordt gemaakt in de nieuwskolommen. In het geval van de politieke journalist zal dit zijn inzicht van het verleden zijn. Hierbij kan de zuivere scheiding van nieuws en opinie niet worden gehandhaafd, maar zal tevens voorkomen worden dat de journalist en dus de krant wordt 'gebruikt'. Het schrijven van een artikel op het hellend vlak der waarheid vereist van de journalist/redacteur een grote kennis van zaken maar tevens het vermogen te komen tot afwegingen - traditioneel de taak van de opinieschrijver - zonder te vervallen in eigen opinies en vooroordelen. Het gebruik van neutrale begrippen blijft natuurlijk onveranderlijk voorwaarde. De BBC bewees dit ten aanzien van het Falkland conflict. 'Hoor en wederhoor' is in de praktijk blijkens het voorbeeld van het McCarthyisme vaak tekort geschoten. Het zal een nog grotere verantwoordelijkheid leggen op de schouders van journalisten en redacteurs maar 'de waarheid' en het publiek zullen er waarschijnlijk mee gediend zijn.

noten

1. Geciteerd door E.R. Bayley, *Joe McCarthy and the Press* (New York, 1981) 76.
2. F. Williams, *The Right to Know. The Rise of the World Press* (Londen, 1969) 59-64.
3. Geciteerd door J. Aronson, *The Press and the Cold War* (Boston, 1970) 29.
4. D. Kearns, *Lyndon Johnson and the American Dream* (Londen, 1976) 252-253.
5. H.J. Gans, *Deciding What's News. A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time* (New York, 1979) 9-11.
6. R.K. Carr, *The House Committee on Un-American Activities 1945-1950* (Ithaca, New York, 1952) 364-365.
7. R. Griffith, 'American Politics and the Origins of "McCarthyism"' in R. Griffith and A. Theoharis, eds., *The Specter. Original Essays on the Cold War and the Origins of McCarthyism* (New York, 1974) 13.
8. Bayley, *Joe McCarthy*, 3.
9. R.H. Rovere, *Senator Joe McCarthy* (Londen, 1960) 101-102.
10. Geciteerd door J.T. Patterson, *Mr. Republican. A biography of Robert A Taft* (Boston, 1972) 446.
11. Geciteerd door Rovere, *McCarthy*, 133.
12. 'The Fifth Amendment requires grand jury indictment in prosecutions for major crimes and prohibits double jeopardy for a single offense. It provides that no person shall be compelled to testify against himself and forbids the taking of life, liberty, or property without due process of law, or the taking of private property for public use without just compensation.' *The U.S. Government. How and Why it*

Works(New York, 1978) 255-257.

13. D. Halberstam, *The Powers That Be* (New York, 1979) 138-139.
14. *Ibidem*, 149-157.
15. A. Barth in de *Washington Guild Reporter*, geciteerd door Bayley, Joe McCarthy, 76.
16. M.P. Rogin, *The Intellectuals and McCarthy: The Radical Specter* (Cambridge, Mass., 1967) 259.
17. Gans, *Deciding What's News* 42-43.
18. Symposium, 14 april 1981 in Amsterdam; NOS Journaal 25. News on TV and Reality. De referaten, 35.
19. F. Bovenkerk, 'Rasdiscriminatie bij misdaadverslaggeving in de pers' in F. Bovenkerk, ed., *Omdat zij anders zijn. Patronen van rasdiscriminatie in Nederland* (Meppel, Amsterdam, 1978) 119-136.
20. *Haagse Post*, 16-12-1978, 15.
21. W. Rothuizen, 'Eenling in fascisme en verzet. Jan Baars: "Nederlanders waren zij én idealistisch" ' in *NRC- Handelsblad* (5 februari 1983) Zaterdags Bijvoegsel, 5.
Zie ook de reacties op het interview: *NRC- Handelsblad* (26 februari 1983) Zaterdags Bijvoegsel, 10 en (5 maart 1983) Zaterdags Bijvoegsel, 8.
22. P. Schumacher, 'Raymond Westerling en de jungle van het verleden' in *NRC-Handelsblad* (18 september 1982) Zaterdags Bijvoegsel, 5. Hierbij werd een kort overzicht van Westerlings levensloop afgedrukt. Daarin de volgende passage: 'Westerling ontwierp een methode van contraterreur en koos voor de invoering van het standrecht. De commandant van het gebied stemde daarmee in. Door het (vaak eigenhandig) neerschieten van enige honderden bendeleden wier schuld aan moord, verkrachting, of brandstichting vaststond, wist hij binnen enkele maanden het vertrouwen van de bevolking in het Nederlandse (militaire) gezag te winnen en de rust in het gebied te herstellen'.
Het artikel opent met de volgende (vet gedrukte) alinea: ' De naam Raymond Westerling was in de recente Nederlandse geschiedschrijving identiek met de wreedheden die door de Nederlandse militairen zijn begaan tijdens de politionele acties in Indonesië. Maar is dat beeld juist? Zelf ziet Westerling zich als de man die de Indonesische bevolking beschermde tegen terreurdaden van guerillastrijders. Moet de koloniale geschiedenis worden herschreven?'
Reacties van twee historici op het boek *Westerling, de eenling* (Amsterdam, 1982), dat de aanleiding voor het interview vormde: W. IJzereef, 'Westerling en zijn poging tot rehabilitatie' in *Bijlage Vrij Nederland* (5 februari 1983) en idem, 'De Zuid-Celebesaffaire en de Nederlandse pers 1946- 1982' in *Groniek, Gronings Historisch Tijdschrift* XVII (1982) nummer 80, 49-54 en J. de Jong 'Optreden van kapitein Westerling in Indonesië had niets heldhaftigs' in *De Volkskrant* (3 februari 1983) 15. Zij achten zijn poging tot rehabilitatie minder geslaagd.

